

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ "ЗАПОРІЗЬКА
ПОЛІТЕХНІКА"

КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ

А.М. Приходько

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
до вивчення вибіркової дисципліни "Граматичні та текстологічні студії" для студентів магістратури спеціальності 035.04 – "Германські мови та літератури /переклад включно/"

Запоріжжя: 2023

Методичні матеріали до вивчення вибіркової дисципліни "Граматичні та текстологічні студії" для студентів магістратури спеціальності 035.04 – "Германські мови та літератури /переклад включно/)" /Укл.: А.М. Приходько. Запоріжжя: НУЗП, 2023.

«Методичні матеріали...» становлять собою перелік матеріалів, завдань і вимог, передбачених робочою програмою вибіркової початкової дисципліни "Граматичні та текстологічні студії" для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання.

Укладачі: А.М. Приходько, д.філол. н., проф.

Рецензенти: С.М. Єнікєєва, д.філол.н., проф.

Відповідальний за випуск: ст. викл. О.О. Бережна

Затверджено
на засіданні кафедри
теорії та практики перекладу
Протокол № 5 від 31.01. 2023 р.

Рекомендовано до видання
НМК Гуманітарного факультету
Протокол № 3
від «02» лютого 2023

З М І С Т

Тема №		
	Передмова	4
1	Граматика в об'єктивних і суб'єктивних вимірах	6
2	Морфологія слова: морфемна структура і морфемний інвентар слова ...	11
3	Проблема частин мови у граматиці: теоретичне і практичне	14
4	Автосемантика: номінативні частини мови в морфологічній підсистемі	17
5	Автосемантика: Категоріальний статус дієслова та його субкласи ..	22
6	Синсемантика: Категоріальний статус окремих частин мови	28
7	Синтаксис як конститутивна частина граматики та його одиниці	31
8	Речення на докомунікативному рівні	35
9	Речення на комунікативному рівні	40
10	Парадигматика і синтагматика речення	44
11	Синтактика, семантика і прагматика складного речення	47
12	Граматика / лінгвістика тексту	51
13	Типологія текстових побудов	59
14	Текст vs дискурс	63
15	Концептуальна організація тексто-дискурсивних просторів	67
	Бібліографія	70

П Е Р Е Д М О В А

Програма вивчення навчальної дисципліни "Граматичні та текстологічні студії" укладена відповідно до вимог *Стандарту вищої освіти* [Наказ МОН України № 896 від 20.06.2019] та *Освітньо-професійної програми* [Запоріжжя: НУЗП, 2022. 18 с.].

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин, або 3 кредити ЄКТС.

Предметом вивчення вибіркової дисципліни є когнітивно-комунікативні засади лінгвістичного осмислення феноменів «граматика слова» – «граматика речення» – «граматика тексту» в єдності їх диференційних та інтегративних рис.

Міждисциплінарні зв'язки. Курс тісно пов'язаний з внутрішньолінгвістичними дисциплінами, а саме зі стилістикою, історією мови, лексикологією, фонетикою, оскільки вивчення всіх основних проблем курсу спираються на аналіз взаємозв'язку лексичного і граматичного значень, впливу діахронічного аспекту на становлення норм мови, впливу мовленнєвих реєстрів на функціонування граматичних форм тощо. Крім того, даний курс рідниться з такими сучасними напрямками лінгвістичної думки, як когнітивна лінгвістика, культурологія, текстологія, дискурсологія, прагмалінгвістика, психолінгвістика.

Програма навчальної дисципліни складається з одного змістового модулю:

Вибірковий курс "Граматичні й текстологічні студії" належить до тих лінгвістичних дисциплін, які закладають основи підготовки філологів-германістів. Предмет призначений для студентів I курсу і має ознайомити їх з основами науки про мову та її дочірньої галузі – германського мовознавства.

Метою викладання навчальної дисципліни "Граматичні й текстологічні студії" є озброєння здобувачів вищої освіти фундаментальними теоретичними знаннями про граматичний лад природної мови, а також формування у них умінь і навичок лінгвістичного аналізу відповідного мовного матеріалу.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни є приведення до стрункої системи тих граматичних знань, які здобувачів вищої освіти одержали на попередньому (бакалаврському) рівні навчання; поглиблення їх вмій і навичок щодо понятійного апарату і ме-

тодів граматичних досліджень, ознайомлення з дискусійними проблемами граматичних студій, а також поповнення філологічної ерудиції.

Згідно з вимогами *Стандарту вищої освіти* та *Освітньо-професійної програми* здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти мають набути таких **компетентностей**:

● **загальні компетентності** (ЗК)

ЗК-1 Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово;

ЗК-2 Здатність бути критичним і самокритичним;

ЗК-3 Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел;

ЗК-7 Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

ЗК-9 Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій;

ЗК-10. Здатність проведення досліджень з дотриманням умов академічної доброчесності;

● **спеціальні (фахові) компетентності**

СК-1 Здатність вільно орієнтуватися в різних лінгвістичних, напрямках і школах.

СК-3 Здатність критично осмислювати історичні надбання та новітні досягнення філологічної науки;

СК-4 Здатність здійснювати науковий аналіз і структурування мовленнєвого матеріалу з урахуванням класичних і новітніх методологічних принципів;

СК-5. Усвідомлення методологічного, організаційного та правового підґрунтя, необхідного для досліджень та/або інноваційних розробок у галузі філології;

СК-7. Здатність вільно користуватися спеціальною термінологією в обраній галузі філологічних досліджень у контексті мовознавчих і перекладознавчих досліджень;

СК-9. Уміння аналізувати, порівнювати й зіставляти одиниці та явища близькоспоріднених і різносистемних мов на предмет з'ясування спільних і відмінних ознак на всіх рівнях їхньої структури.

Т е м а 1

Граматика в об'єктивних і суб'єктивних вимірах

1.1. Граматика як складова мовної систем і як розділ мовознавства

1.2. Об'єкт і предмет граматики. Граматика слова, граматики речення, граматики тексту.

1.3. Теоретична vs. практична граматика, активна vs. пасивна граматика

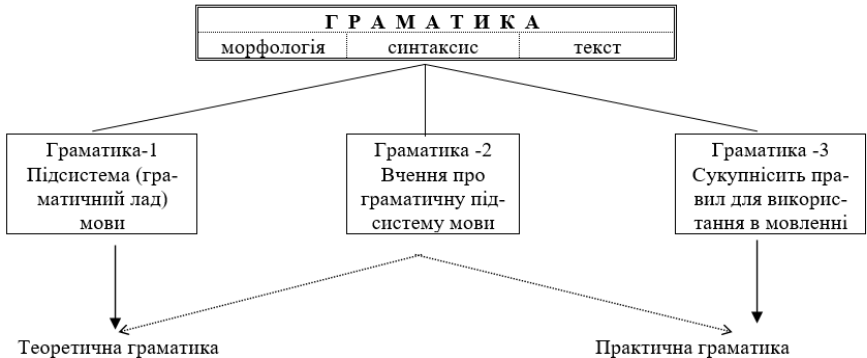
1.4. Граматичне vs лексичне значення. Граматична категорія у трихотомії "форма – зміст – функція". Граматичні концепти.

1.5. Основні риси граматичного ладу окремих германських мов.

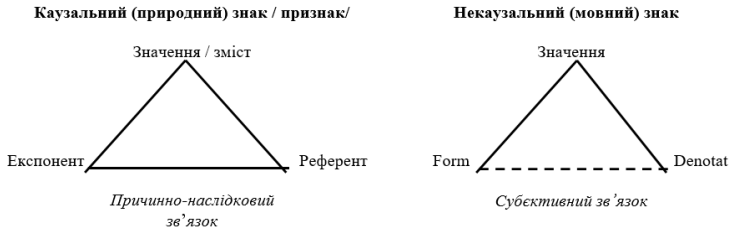
1.6. Види й типи теоретичного опису граматичної системи: історія та сучасність

Завдання до теми:

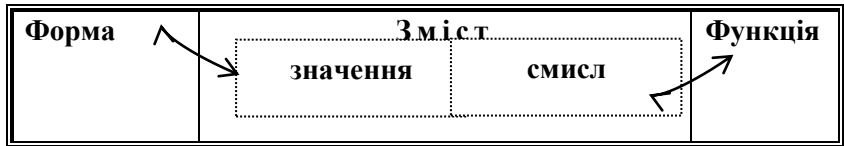
I. Сформулюйте об'єкт і предмет граматики, використовуючи таку схему:

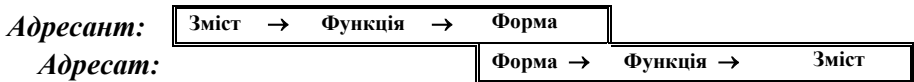
II. Розкажіть про знак як елемент / одиницю семіотики (загальна теорія знаків). Використовуйте при цьому такі схеми:

III. Прокоментуйте наступну схему використання мовних одиниць з огляду на граматику:

IV. Проінтерпретуйте концепцію О. Есперсена щодо граматики від адресанта і граматики від адресата [Есперсен 1958, с. 60]:

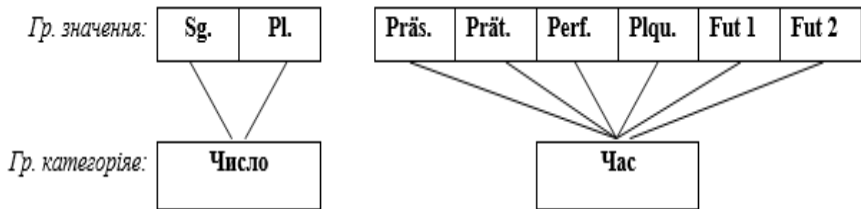

V. Порівняйте і прокоментуйте лексичні та граматичні значення

	Лексичне значення	Граматичне значення
1. Функція	номінативність	ментально-організаційне
2. Список	відкритість	закритість
3. Позначення	позначення як конкретних, так і абстрактних понять	позначення лише абстрактних понять

4. <i>Позиціювання</i>	у слові	як у слові, так і в декількох словах
4. <i>Кількість</i>	одне в одному слові	декілька в одній словоформі
5. <i>Спосіб втілення</i>	коренева морфема	допоміжна морфема, порядок слів
6. <i>Обов'язковість</i>	для слова	для словоформи

VI. Поясніть поняття «категорія» (нім. мова) з опорою на такі схеми та наведіть приклади із мови, що вивчається:

VII. Як ви розумієте формулу

1 граматична категорія \geq 2 граматичних значення (грамеми)

VIII. Ваше ставлення до таких дефініцій:

- „Язык ... может охватить всю сложность мысли, только накинув на нее сетку общих понятий, называемых грамматическими категориями“ [Теньер 1988, с. 59];

- „Грамматические категории можно сравнить с пушками, стоящими в бездействии в артиллерийском парке, а функции – с теми же пушками, но стреляющими на поле боя“ [Теньер 1988, с. 61].

Підберіть у довідковій літературі різні визначення феноменів «граматична категорія» та «граматична опозиція» і запропонуйте свою власну.

IX. Уточніть з наступним наведенням прикладів розподіл

граматичних категорій на:

- логіко-граматичні (= когнітивні, об'єктивно-семантичні)
- комунікативно-функційні (суб'єктивно-семантичні)
- структурно-граматичні (асемантичні, формальні, «декоративні»).

X. Осмисліть і запам'ятайте два основоположних напрями в баченні граматики фахівцями-філологами:

1) ономасіологічний: *Зміст* → *Форма* (або *Семантика* → *Структура*)

2) семасіологічний: *Форма* → *Зміст* (або *Структура* → *Семантика*).

XI. Схарактеризуйте кожний із напрямів теоретичного опису граматичної (під)системи мови за такими пунктами:

- найвідоміші представники
- теоретичні засади
- концепція (провідна ідея) та ціленастанова
- течій та аберації
- досягнення.

XII. Як корелюють між собою а) *дистрибутивна* / *структурна*, б) *трансформаційна* / *генеративна*, с) *комунікативна*, е) *функційна* граматики? Перш ніж приступити до відповідих характеристик, заповніть для більшої наочності таку матрицю:

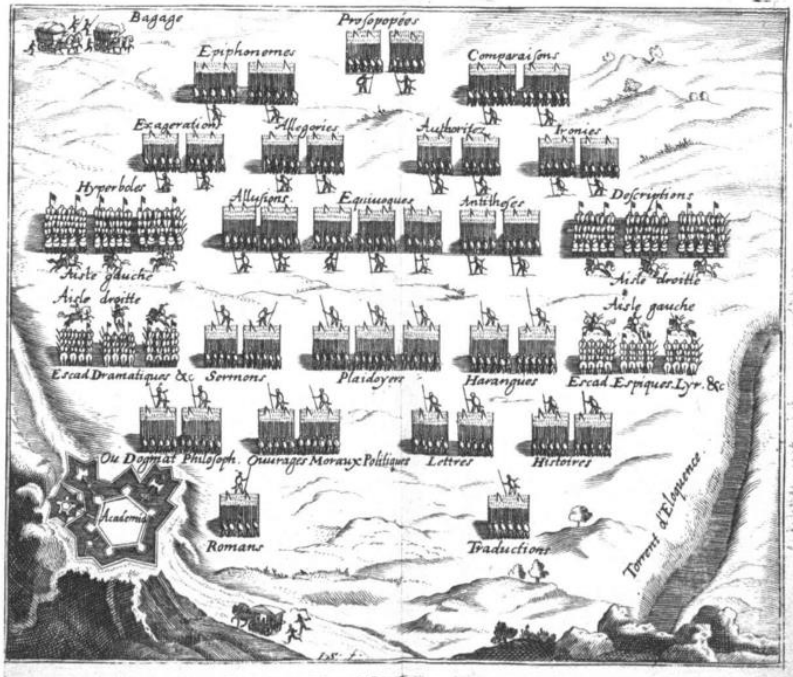
Ознаки граматики	Формальний підхід	Семантичний (ментальний) підхід		
		логічність	ситуативність	психологічність
Статичість				
Динамічність				
Активність (onomasiologisch)				
Пасивність (semasiologisch)				

XI. Порівняйте граматичний лад рідної мови та мови, що вивчається, за такими критеріями:

- *генетичний* (приналежність до мовної сім'ї, групи; спорідненість мов);
- *типологічний* (за морфологією): формотворення, інкорпорація, аглютинація, аналітичність, синтетичність, полісинтетичність, флективність тощо;
- *типологічний* (за синтаксисом): порядок слів, будова речення;
- *універсальність*: мовні універсалиї, мовна специфіка.

X. Алгоритичне представлення граматики
(із книги Antoine Furetières *Nouvelle Allegorique, Ou Histoire Des Derniers Troubles Arrivez Au Royaume D'Eloquence* (1659).

[Source=[http://www.gbv.de/du/services/VD/vd17/fullView?image=39:146679V_001]

Морфологія слова: морфемна структура і морфемний інвентар слова

- 2.1. Морфологія як конститутивна частина граматики та її одиниці
- 2.2. Граматичне слово: морфема, клітика, словоформа
- 2.3. Морфемна структура слова та інвентар морфем природних мов
- 2.4. Головні моделі морфологічного опису мови. Адитивна модель
- 2.5. Засоби формотворення: аналітизм, синтетизм, суплетивізм.

Завдання до теми:

I. Розкажіть про систему і структуру (природної) мови з опорою на нижченаведену схему. Визначте роль і місце в ній граматики.

Мовні рівні	Мовні та мовленнєві одиниці
Текстовий	<i>Текстема (?)</i>
Синтаксичний	<i>Речення vs. Висловлення</i>
Лексичний	<i>Слово vs. Лексема</i>
Морфологічний (Морфеміка)	<i>Морфема vs. Словоформа vs. Клітика</i>
Фонетичний (Фонологія)	<i>Фонема vs. Звук</i>

II. Схарактеризуйте такі три моделі опису/ вивчення морфології [Плунгян 2000, с. 71 ff]:

- 1) ІА – елементно-комбінаторна (Item and Arrangement)

- 2) IP – елементно-операційна (Item and Process)
 3) WP – словно-парадигматична (Word and Paradigm).

III. Прокоментуйте порівняльну таблицю одиниць морфологічного рівня мовної системи

Морфема	Клітика	Словоформа
мінімальна одиниця морфології	слабо автономна	максимальна одиниця морфології
складник слова		складник речення
не автономна		автономна (лінійно-синтагматична)

IV. Поясніть з опорою на приклади класифікацію морфем:

a) за структурними властивостями (нульова, коренева, афіксальна морфема);

b) за дистрибутивними властивостями:

- *вільні* морфемі (базові, головні, лексеми) – зустрічаються як самостійні слова;

- *зв'язані* морфемі (граматичні морфемі – зустрічаються лише разом з вільними);

d) Значеннєва структура морфем:

- *базисна* морфема як репрезентант лексико-поняттєвого ядра,

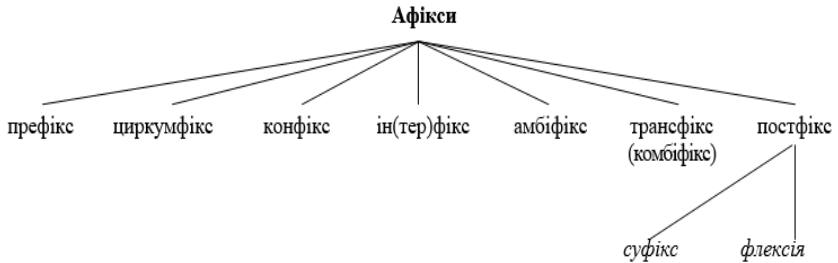
- *дериґаційна* морфема як категоріальний детермінант і/або семантичний модифікатор базисної,

- *флексія* як «оператор пояснення відношень між агентами в реченні» (Р. Якобсон).

V. Поясніть формулу

Корінь = Словоформа мінус Флексія

VI. За своїм розташуванням навколо кореня афікси розподіляються у спосіб, представлений на рисунку нижче. Утоніть, ілюструючи прикладами, що вони означають. Використайте при цьому доступні вам лінгвістичні словники. Які із цих афіксів наявні у вадмих вам мовах, а які – ні?

VII. Що таке *афіксоїди*, *префіксоїди*, *суфіксоїди*? Поясніть з наведенням прикладів:

Т е м а 3

Проблема частин мови у граматиці: теоретичне і практичне

- 3.1. Поняття частин мови і принципи їх класифікації
- 3.2. Ієрархічна організація системи частин мови
- 3.3. Досвід таксономізації частин мови у класичній та сучасній теоріях граматики
- 3.4. Польова структура частин мови. Первинні та вторинні функції частин мови
- 3.5. Автосемантика vs синсемантика в системній організації частин мови.

Завдання до теми:

I. Підберіть у науковій літературі дефініції частин мови та викажіть своє ставлення до них.

II. Розкажіть про традиційні критерії / принципи виокремлення частин мови в системі „форма – зміст – функція“:

- структурно-граматичні /морфологічні/ (словотвір, категорії);

- когнітивно-семантичні /найзагальніше / абстраговане значення/ (субстанція, річ, властивість, процес, стан, відношення тощо);

- функційно-синтаксичні/ (функція в реченні, валентість).

III. Порівняйте таксономії частин мови у граматиках англійської, німецької та французької мов з таксономією в граматиках сучасної української мови

IV. Поміркуйте над проблемою кореляції "Частина мови – (Не)флексивність" в опорі на таку матрицю:

	<i>Назва ЧМ</i>	<i>Приклад</i>	<i>Флексія: є (+), немає (-)</i>
1.	Дієслово		
2.	Іменник		
3.	Артикль		
4.	Займенник		
5.	Прикметник		
6.	Прислівник		
7.	Числівник		
8.	Прийменник		
9.	Сполучник		
10.	Вигук		

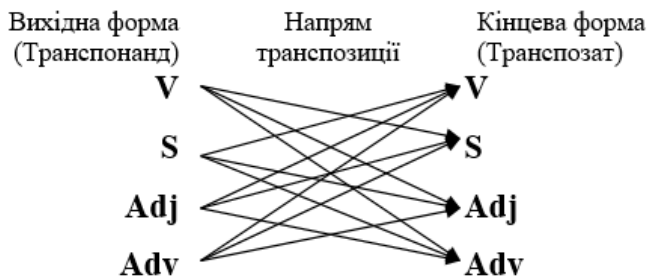
V. Надайте інформацію про первинні та вторинні функції частин мови для мов, які вам відомі, спираючись на матрицю, складену на матеріалі німецької:

<i>ЧМ</i>	<i>Первинні функції</i>	<i>Вторинні функції</i>
Verb	Prädikat	Subjekt, Attribut
Substantiv	Subjekt, Objekt	Attribut, Circumstanz, Prädikativ
Adjektiv	Attribut	Adverbialbestimmung
Adverb	Circumstanz	

VI. Поясніть алгоритм транспозиції ЧМ на основі схеми [Богданов 1977, с. 158].

VII. Розкажіть з наведенням прикладів про моделі транспозиції ЧМ (вербалізація – девербалізація, субстантивізація – де-субстантивізація, ад’ективація – деад’ективація, адвербіалізація – деадвербіалізація), що є релевантними для відомих вам мов. Користуйтесь при цьому такою схемою:

Автосемантика: номінативні частини мови в морфологічній підсистемі

4.1. Визначення іменника за основними критеріями.

Польова структура іменника

4.2. Структурно-семантична класифікація, відмінювання та валентність іменника

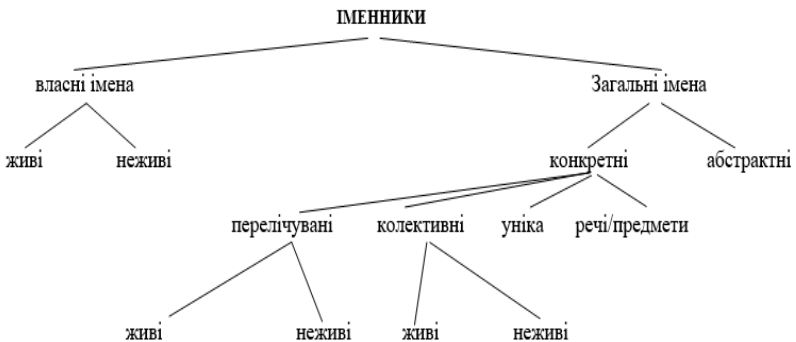
4.3. Граматичні категорії та парадигма іменника.

4.4. Прикметник та його структурно-семантичні класи

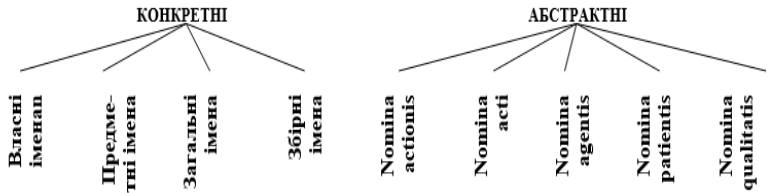
4.5. До співвідношення флективності та нефлективності в системі частин мови

Завдання до теми:

I. Прокоментуйте лексико-граматичний лад іменника, користуючись таксономією М.Д. Степанової та Г. Хельбіга [Степанова 1978, с. 98]. Як виглядає ця схема у проекції на відомі вам мови?

II. Виразіть своє ставлення до такого розподілу іменників на лексико-семантичні класи. Чому абстрактні імена називають ще пропозиційними іменами?

III. Розкажіть про парадигму іменника у відомих вам мовах. Для орієнтиру скористуйтеся схемою О.І. Москальскої для сучасної німецької мови [Moskalskaja 1971, S. 158], що є дійсною й для сучасної ісландської мови.

IV. Що позначає поняття “глибинний відмінок”? Поясніть когнітивні / логіко-семантичні засади утворення й використання відмінків у природних мовах. Заповніть таблицю, використовуючи при цьому праці [Вихованець 1983; Плунгян 2000, с. 165f].

Глибинний відмінок	Що позначає?	Приклад
Agens		
Patiens		
Experientivus		
Perzeptivus		
Deskriptivus		
Adressativus		
Rezipient		
Benefaktivus		
Instrumentalis		

Resultativus		
Finitivus		
Direktivus		
Lokativus		
Komitativus		
Karitivus		
Predikativus		
Kausativus		
Komparativus		

V. Унаочніть основні функції артикля на прикладах:

Узагальнені функції артикля	Субфункції артикля	Приклади
1. Структурно-грататична	• <i>Оформлення роду, числа і відмінка</i>	
	• <i>Оформлення субстативації</i>	
2. Когнітивно-семантична	• <i>Ідентифікація (озн. А, неозн. А, ∅)</i>	
	• <i>Індивідуалізація (озн. А, неозн. А, ∅)</i>	
	• <i>Генералізація (озн. А, неозн. А, ∅)</i>	
3. Комунікативно-функційна	• <i>Актуалізація реми</i>	
	• <i>Актуалізація теми</i>	

VI. Розкажіть про традиційну класифікацію прийменників у системі «форма – зміст – функція, використовуючи матрицю:

Якісні / абсолютні прийменники	Відносні прийменники
<i>Морфологічний аспект</i>	
- флектованість, коротка форма,	- флектованість (лише) - неградуйованість

- як градуйованість, так і неградуйованість	
Семантичний аспект	
Має власне значення (<i>жовтий, гарний, земний, сільський, швидкий тощо</i>)	Самі по собі є доволі абстрагованими і можуть бути поясненими через форманти типу «подібний»: <i>дерев'яний, кам'яний, залізний</i>
Синтаксичний аспект	
- характеризують предмет абсолютно, - використовуються атрибутивно або предикативно	- ставлять об'єкт у залежність від іншого, від місця, від часу тощо (<i>людське тіло, політична лексика, місцева газета</i>), - використовуються переважно атрибутивно

VII. Розкажіть про поділ прикметників на лексико-семантичні групи / класи / типи: запропонуйте назви для наведених одиниць і продовжіть ряд:

	Назва	Приклади
1		<i>сильний, великий, кольоровий, холодний</i>
2		<i>високий,глибокий, далекий, близький</i>
3		<i>місцевий, вчорашній, нічний</i>
4		<i>гнучкий, отруйний, купований, маркий</i>
5		<i>мирний, агресивний, лагідний, терплячий</i>
6		<i>дитячий, жіночий, людяний, шкідливий</i>

VIII. Проінтерпретуйте категорію порівняння (компарація, градація):

IX. Повідомте про лексико-семантичні класи прислівників мови, яка вивчається, використовуючі такі дані:

- **позиційні**: 1) прості /тут, там/, 2) дименсійні /вверху, внизу/, 3) директивні /туди, сюди/;
- **темпоральні**: 1) темпоральна перспектива /вчора – сьогодні – завтра, тепер, нещодавно, скоро, негайно/, 2) секвентивні /спочатку, вже, передусім/, 3) фреквентивні /завжди, часто/;
- **статусні**: 1) дескриптивно-модальні /дарма, напрасно, тайком/, 2) евалюційно-модальні /охоче, нажаль, несподівано/, 3) градуально-оцінні /приблизно, майже/, градуально-інтенсивні /дуже, доволі/, градуально-фокусні /лише, тільки, також, особливо/;
- **аргументаційні** /дійсно, очевидно, мабуть, вочевидь/.

Т е м а 5

Автосемантика: категоріальний статус дієслова та його субкласи

5.1. Визначення дієслова за основними критеріями. Польова структура дієслова

5.2. Структурно-граматичні, когнітивно-семантичні та функційні підкласи

5.3. Морфологічні класи дієслів і валентність дієслова

5.4. Аналітичні й синтетичні форми дієслова. Номінативні форми (інфінітив, партицип)

5.5. Парадигматика дієслова

- система номінативно і предикативно детермінованих дієслівних категорій дієслова

- персональність, модальність, темпоральність як предикативно значущі категорії

- система часових форм дієслова в германських мовах.

Завдання до теми:

I. Схарактеризуйте морфологічні субкласи дієслів у мовах, з якими ви знайомі:

- регулярні дієслова,
- іррегулярні дієслова,
- змішані дієслова,
- претеріто-презентні дієслова

II. Розкрийте сутність загальної когнітивно-семантичної субкатегоризації дієслів у природних мовах і наведіть приклади:

- дієслова дії;
- дієслова процесу;
- дієслова стану;
- «погодні» дієслова.

Знайдіть у граматиках і довідниках інші когнітивно-семантичні різновиди дієслів і обґрунтуйте їх релевантність для граматики.

III. Розкажіть про словотвірні класи дієслів, заповнивши таблицю внизу:

Композити	Verb + Verb	
	Sub + Verb	
	Adj + Verb	
	Adv + Verb	
Деривативи	десубстантивні	
	деад'єктивні	
Префісальні	власне-	
	відсубстантивні	
	відад'єктивні	

IV. Розкажіть, наводячи приклади, про функційно-граматичну класифікацію дієслів природних мов, використовуючи нижченаведену матрицю:

Відношення до придиката	Відношення до обекта	Відношення до субекта	Валентність
<ul style="list-style-type: none"> • повнозначні • ауксиллярні • модифікаційні 	<ul style="list-style-type: none"> • транзитивні • інтранзитивні • рефлексичні 	<ul style="list-style-type: none"> • особові • неособові • прив'язані до 3-ї особи 	<ul style="list-style-type: none"> • абсолютні / одновлаентні/ • релативні / 2 чи 3 валентні

V. Нижче наведено зразок лексико-семантичної стратифікації дієслів руху, підставою якої став компонентний аналіз (архісема «рух»). Наведіть приклади із відомих вам мов і проментуйте:

1) **рух + напрям** (*падати, тікати, лізти*)

2) **рух + спосіб:**

- засіб (*їхати, скакати, йти*)

- на поверхні (*повзти, ковзати*)

- покидаючи поверхню (*скакати, пригати*)

- ротаційний рух (*котитися*)

- за допомогою ніг (*йти, марширувати, ступати*).

3) **рух + швидкість:**

- швидко (*бігти, поспішати, нестися, гнатися*)
- повільно (*повзти, пробиратися, тацитися, повзти*)

4) рух + мета:

- відпочинок (*прогулюватися, шлятися,*)
- пізнання (*їздити, мандрувати*).

VI. Прокоментуйте субкатегоризацію українського дієслова за принципом акціональності. Порівняйте її з дієсловами із відомих вам мов.

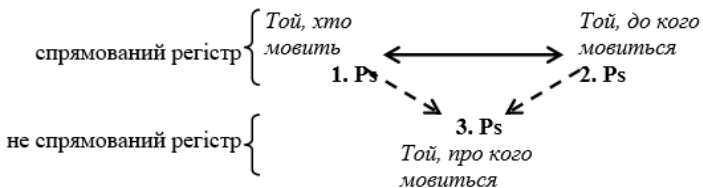

VII. Обґрунтуйте ваше ставлення до такої думки щодо двох номінативних категорій дієслова [Grundzüge 1984, S. 540]:

• „Категорія **особи** має пряме відношення до мовленнєвого акту“,

• „Категорія **числа** відбиває момент обчислюваності“.

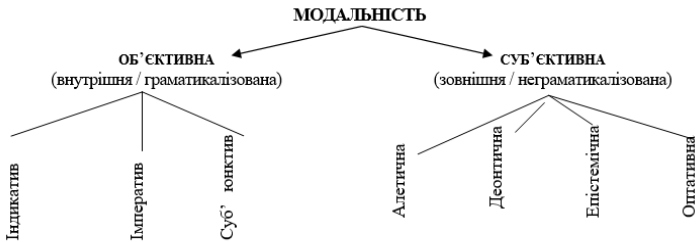
Поясніть втілення мовленнєвої інтеракції на схемі?

VIII. Розясніть семантичну структуру *персональності* за допомогою матриці:

	Участь у мовленнєвому акті	Зв'язок	
		з особовим займенником	з іменником
1. ос.	+	+	-
2. ос.	+	+	-
3. ос.	-	+	+

IX. Розкажіть про категорію *модальності* з опорою на рисунок внизу:

X. Роз'ясніть функційну семантику імператива з опорою на думку [Бирюлін 1994, с. 45, с. 60]:

Прескрипція / Презумпція	'Збережи!'	'Зміни!'
„П“	1. 'Збережи П' ¹ (Кури!) <продовжуй>	3. 'Зміни П на не-П' (Не кури!) <тепер, тут>
„не-П“	2. 'Збережи не-П' (Не кури!) <не розпочинай>	4. 'Зміни не-П на П' (Кури! <Закури!>)

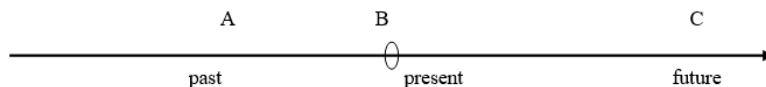
¹ Символ <П> = (пропозиція, стан речей, Proposition)

XI. Знайдіть у доступних вам словниках і довідникаї дефініцію поняття «час» і прокоментуйте їх.

XII. Розкажіть про польову структуру лінгвального часу, ілюструючи її прикладами з відомих вам мов:

Ядро (1) / Периферія (2)	Засоби втілення	Приклади
1. Морфологія	Часові форми дієслова (морфологізовані засоби)	
2.1. Морфосинтаксична	Номінальні форми дієслова (Inf., Part.)	
2.2. Лексикосинтаксична	Сполучники і корелати у складному реченні	
2.3. Лексична	Прислівники, прийменники, іменники	

XIII. Розкажіть про основні параметри об'єктивно-реального часу. Як він протікає на осі часу згідно з каузальною теорією? Які відношення можна спостерігати на цій осі?

XVI. Розкажіть про об'єктивно-реальний час і його когнітивну концептуалізацію, використовуючи таблицю [Есперсен 1958, с. 297ff]:

PAST			PRESENT	FUTURE		
<i>Before-past</i> До-теперішній час	<i>Past</i> Теперішній час	<i>After-past</i> Після-теперішній час	<i>PRESENT</i> ТЕПЕРІШНІЙ ЧАС	<i>Before-future</i> До-майбутній час	<i>Future</i> Майбутній час	<i>After-future</i> Після-майбутній час
Ante-preterit форма до-теперішнього часу	Preterit форма минулого часу	Post-preterit форма після минулого часу	PRESENT ФОРМА ТЕПЕРІШНЬОГО	Ante-future форма до-майбутнього часу	Future форма майбутнього часу	Post-future форма після-майбутнього часу

<i>Englisch</i>	past perfekt	past indefinit	present perfekt	present indefinit	future perfekt	future indefinit	+
<i>Deutsch</i>	Plusquam	Praeterit	Perfekt	Praesens	Futur II	Futur I	
<i>Friesisch</i>	Plusquam	Praeterit	Perfekt	Praesens		Futur I	
<i>Nierländ</i>	Plusquam	Praeterit	Perfekt	Praesens	Futur II	Futur I	+
<i>Afrikaans</i>			Perfekt	Praesens		Futur I	+
<i>Idisch</i>	Plusquam		Perfekt	Praesens	Futur II	Futur I	
<i>Dänisch</i>	Plusquam	Praeterit	Perfekt	Praesens	Futur II	Futur I	+
<i>Schwedisch</i>	Plusquam	Praeterit	Perfekt	Praesens	Futur II	Futur I	+
<i>Norwegisch</i>	Plusquam	Praeterit	Perfekt	Praesens	Futur II	Futur I	+
<i>Farörisch</i>	Plusquam	Praeterit	Perfekt	Praesens	Futur II	Futur I	+
<i>Isländisch</i>	Plusquam	Praeterit	Perfekt	Praesens	Futur II	Futur I	+
<i>Ukrainish</i>		Минулий час		Теперішній час		Майбутній час	
<i>Russisch</i>		Прошедшее время		Настоящее время		Будущее время	

Т е м а 6

Синсемантика: категоріальний статус окремих частин мови

6.1. Флективна автосемантия: займенник і прономінальність

6.2. Числівник та його структурно-семантичні класи (флексивність vs нефлексивність)

6.3. Юнкція (нефлексивні ЧМ): прислівник, сполучник, частка.

6.4. Морфологічний статус артикля та категорія "визначеність / невизначеність"

Завдання до теми:

I. Схарактеризуйте нижченаведені семантичні класи займенника, використовуючи нормативні та теоретичні граматики відповідних мов:

- 1) особисті
- 2) рефлексивні
- 3) релятивні
- 4) неособисті
- 5) реціпрокні
- 6) поромінальні
- 7) посесивні
- 8) демонстративні
- 9) невизначені
- 10) заперечні
- 11) інтерогативні.

II. Синтаксичні субкласи займенників: дайте коротку характеристику в опорі на досвід авторів німецької граматики [Grundzüge 1984, с. 640]:

Субстантивні	Артикленодібні	Ад'єктивні
<i>ich, du, wir, ihr, Sie, er, sie, es, sie</i>	<i>der, die das, derjenige, derselbe, dieselbe, dieser,</i>	<i>einige, etliche,</i>
<i>sich, einander</i>	<i>dieses, diese, jener, mein, dein, sein, irgendein,</i>	<i>sämtliche, mehrere,</i>
<i>man</i>	<i>irgendwelche, alle,</i>	<i>derartige, beide</i>
<i>jemand, etwas</i>	<i>sämtliche, jeder, mancher,</i>	
<i>niemand, nichts</i>	<i>kein, welcher, solcher</i>	
<i>wer, was</i>		

III. Розкажіть про семантичні класи чисельників у мовах, які ви вивчаєте.

IV. Схарактеризуйте значення та функції ад'юнктивів (сполучники і сполучникові слова), використовуючи при цьому зразок німецької граматики [Buscha 1989, S. 16-19]:

Значення / Функція	Субординативні / під- рядні (суб'юнкти)	Координативні /курядні (кон'юнкти)
<i>adversativ</i>	<i>indes, während, wohingegen</i>	<i>aber, allein, (je)doch, sondern</i>
<i>alternativ-konzes.</i>	<i>ob... ob</i>	
<i>alternativ</i>		<i>bzw., oder, entweder... oder</i>
<i>explikativ</i>		<i>das heißt</i>
<i>final</i>	<i>auf dass, damit, dass, um.. zu</i>	
<i>instrumental</i>	<i>dass, indem</i>	
<i>irreal-konsekutiv</i>	<i>als dass, um... zu</i>	
<i>irreal-optativ</i>	<i>dass, wenn</i>	
<i>kausal</i>	<i>als, da, denn, umso mehr, weil, zumal</i>	
<i>komitativ</i>	<i>indem</i>	
<i>komparativ</i>	<i>als, als (ob, wenn),so,</i>	<i>als, denn, wie</i>

	<i>wie, wie wenn</i>	
<i>konditional</i>	<i>falls, sofern, wenn</i>	
<i>konsekutiv</i>	<i>dass, so dass, um... zu</i>	
<i>konzessiv</i>	<i>obgleich, obschon, obwohl, obzwar, so, trotzdem, wenn, wenngleich, wenschon, wie, wiewohl</i>	
<i>kopulativ</i>	<i>um... zu</i>	<i>nicht nur... sondern auch, sowie, sowohl... als/wie auch, und, weder... noch, wie</i>
<i>privativ</i>	<i>ohne dass, ohne... zu</i>	
<i>proportional</i>	<i>je... desto, je... um so</i>	
<i>quantifizierend</i>		<i>bis</i>
<i>referierend</i>	<i>wie</i>	
<i>restriktiv</i>	<i>als, außer dass, insofern, insoweit, nur dass, soviel, soweit</i>	<i>außer</i>
<i>restriktiv-final</i>	<i>außer um... zu</i>	
<i>restr.-konditional</i>	<i>außer wenn</i>	
<i>substitutiv</i>	<i>als dass, (an)statt dass, (an)statt zu, ehe</i>	<i>(an)statt</i>
<i>temporal (GZ)</i>	<i>als, da, indes, seit(dem), solange, sooft, während, wenn, wie</i>	
<i>temporal (NZ)</i>	<i>als, bevor, bis, ehe</i>	
<i>temporal (VZ)</i>	<i>als, bevor, bis, da, ehe, kaum dass, nachdem, seit(dem), sobald, sowie, wenn</i>	

Синтаксис як конститутивна частина граматики та його одиниці

7.1. Основні напрями синтаксичних студій і методи вивчення синтаксису

2.2. Синтаксичні зв'язки і синтаксичні відношення

7.3. Синтагма і словосполучення. Теорія словосполучення. Типи словосполучень у природних мовах

7.4. Речення як основна одиниця синтаксису. Ознаки речення.

7.5. Речення у трихотомії "синтактика – семантика – прагматика".

Завдання до теми:

I. Розкажіть про синтаксичні відношення і про засоби синтаксичного зв'язку, використовуючи нижченаведену матрицу. Наведіть алсані приклади.

Грамматичні відношення	Грамматичні зв'язкові засоби
1. Предикативні відношення	1. Порядок слів
2. Сурядність	2. Інтонація
3. Підрядність	3. Прийменник
а) керування	4. Сполучник
б) узгодження	5. Флексія
с) примикання	а) зовнішня
	б) внутрішня

II. Відшукайте у фаховій літературі визначення феномену «речення» і проаналізуйте їх з точки зору філолога на предмет повноти постульованих параметрів.

III. Розкажіть про найважливішу категорію синтаксису –

категорію **предикативності** та її конституенти (модальність, темпоральність, персональність).

IV. Розкажіть про специфічні особливості речення у відомих вам мовах, використовуючи схему:

- одно- / двоскладність,
- вербальний / невербальний характер речення,
- семантична значущість / незначущість порядку слів,
- переважання яких позицій із тріади S – V – O є характерним,
- фіксованість / нефіксованість позиції присудка, підмета, обставин,
- ліво- / правостороннє гілкування [Yngve 1961],
- наявність / відсутність рамкової конструкції.

V. Розкажіть про сутність, значення та роль феномену «*модель*» для синтаксису, значення та функції ад'юнктивів (сполучники і сполучникові слова), використовуючи при цьому різні доступні вам фахові джерела та орієнтуючись на такий узагальнений її погляд:

Модель у науці загалом: зразок, відбиток, відображення, схема, імітація, патерн, симулякр, спрощене представлення чогось у земних масштабах, наближення до об'єкта, «формалізоване зображення найважливіших структурних і функційних властивостей об'єкта, яке базується на абстрагуванні та ідеалізації»

Модель у лінгвістиці: Модель-1 і Модель-2.

Модель-1: теорія, конструкт, гіпотетично-дедуктивна система мови представлення Мови – аналог оригіналу природної мови.

Модель-2: частина Мови, певне структурне утворення усередині Мови. На синтаксичному рівні – це *модель речення, структурна схема речення, тип речення, зразок речення, ядерне речення, каркас речення, патерн*. Така модель являє собою «дещо мінімальне, типове, просте» [Charitonova 1976, с. 123]:

- мінімальне – лише необхідні словоформи для побудови речення,
- типове – речення є типовим зразком безлічі аналогічно побудованих речень,
- просте – речення береться лише в його початковій формі.

VI. Різниця між словосполученням і реченням:

Словосполучення	Речення
1. Номінативна єдність	1. Предикативна єдність
2. Відсутність предикативності (моальн., темпоральн., персональн.)	2. Наявність предикативності, модальності, темпоральності та персональності
3. Інтонційна незавершеність	3. Інтонційна завершеність
4. Наявність <i>одного</i> граматичного центру	4. Наявність <i>двох</i> граматичних центрів

VII. Розкажіть про основні частино-мовні моделі словосполучення та їх варіанти у відомих вам мовах, спираючись на матрицю: *субстантивні, вербальні, ад'єктивні, адвербіальні.*

VIII. Розкажіть про структурні типи словосполучень мови, яку ви вивчаєте, :

ПРОСТІ СЛОВСПОСУЧЕННЯ
Двочленні (одне підпорядковуюче слово + одне залежне слово)
Тричленні haben statt:
1) валентність залежного слова вимагає іще одного обов'язкового слова: <i>Людина з почуттям гумору</i>
2) знахідний „внутрішнього об'єкта“: <i>Проживати тяжке життя</i>
3) bei accusativus cum infinitivo
4) в ідіоматизованих виразах: <i>брати участь у змаганнях</i>
СКЛАДНІ СЛОВСПОСУЧЕННЯ
1) при використанні тривалентних дієслів: <i>просити у батька грошей = просити батька + просити грошей</i>
2) при реалізації валентності іменника: <i>Участь студентів у змаганнях = Участь студентів + участь у змаганнях</i>

IX. Прокоментуйте матрицю рівнів, аспектів, шарів і категорій речення

ДОКОМУНІКАТИВНИЙ (НОМІНАТИВНИЙ) РІВЕНЬ (номінативна одиниця : речення-модель)							КОМУНІКАТИВНИЙ РІВЕНЬ (предикативна одиниця : речення-висловлення)				
ФОРМАЛЬНО-ГРАМАТИЧНИЙ АСПЕКТ (форма)			КОГНІТИВНО- СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ (зміст)				КОМУНІКАТИВНО- ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ (функція)				
поверхнева структура (синтактика)			глибинна структура (семантика)				глибинно-поверхнева структура (прагматика)				
с т а т и к а							д и н а м і к а				
структура	зв'язок	валентність	предикати	аргументи	пропозиція	ситуація	комунікативна перспектива	тема-рема і функціональні мовленнєві акти	стратегії і тактики		

Речення на докомунікативному рівні

8.1. Номінативний аспект речення. Поняття моделі в синтаксисі

8.2. Формально-граматичне (конструктивне) моделювання речення

8.3. Семантико-синтаксичне (когнітивне) моделювання речення. Поняття пропозиції, предикатних і непередикатних знаків (актантів).

8.4. Інваріантне та варіативне в реченнєвій моделі; регулярна реалізація моделі

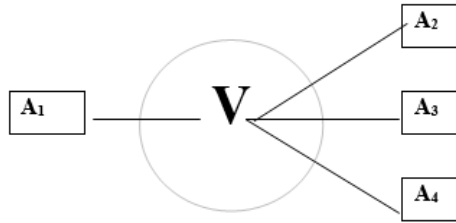
Завдання до теми:

I. Що ви розумієте під “номінативним аспектом речення”? Найдіть також терміни, що у граматичних студіях вживаються синонімічно теміну “структура”

II. Схарактеризуйте структуру простого речення за традиційними параметрами:

III. Розкажіть про валентні моделі речення в опорі на нижченаведений рисунок (А – актант). Наведіть приклади.

IV. Що таке «структурна схема речення»? Прокоментуйте шість основних структурних схем англійського речення, запропоновані Г.Г. Почепцовим [Иванова и др. 1981, с. 211]. Як по-іншому можна формульно зобразити структурні схеми цих речень (друга колонка)?

	Структурні схеми	Приклади
1	Підм – Присуд	<i>Pages rustle.</i>
2	Підм – Присуд – Дод	<i>Mor was enjoying the port.</i>
3	Підм – Присуд – Дод – Дод	<i>I have taught him that.</i>
4	Підм – Присуд – Обст _{лок}	<i>The Judge is in the chair.</i>
5	Підм – Присуд – Обст _{темп}	<i>That was long ago</i>
6	Підм – Присуд /без прикметниково-відмінкової форми/	<i>They had been seized.</i>

V. Розкажіть про базовий порядок слів у сучасній англійській мові, зважаючи на такі дані:

- порядок слів будь-якої природної мови скеровується універсальними законами, де релевантними є три ключові форманти – суб'єкт (S), дієслово-присудок (V) і об'єкт (O) relevant sind;
- існує шість можливих комбінацій цих формантів (SVO, SOV, OVS, OSV, VSO, VOS);

- у переважній більшості мов світу S переує O – тож реально «працюють» лише три послідовності – SVO, SOV, VSO:

SVO: переважно європейські мови,

SOV: японська, турецька,

VSO: валійська.

VI. Прокоментуйте "Закон зростаючих елементів" (О. Бехагель), який постулює правило про передудання більш коротких членів речення більш довгим. Як корелює цей закон з синтаксичним принципом, згідно з яким те, що семантично тісно пов'язане, буде й топологічно тісно пов'язаним?

VII. Розкажіть про логіко-граматичні моделі речення (концепція Д.Д. Арутюнової) [Арутюнова 1976, с. 18]:

1. Екзистенційні (бытийность)	<i>У цій країні є величезні змії; Сніжна людина існує</i>
2. Ідентифікаційні (тотожність)	<i>- Хто тут Соколов? - Соколов – це я.</i>
3. Номінаційні (іменування)	<i>Цього хлопчика звать Коля; Це Коля; Це дерево – сосна.</i>
4. Характеризаційні (предикація)	<i>Море сьогодні спокійне; Цей птах здоровенний.</i>

VIII. Наведіть різні розуміння поняття "пропозиція" (= "предикатний вираз") і порівняйте його з такими:

- „речення, позбавлене граматичної своєрідності формальної організації” [Вихованець 1993, с. 121],
- “стабільне семантичне ядро з амодальною сутністю”,
- “семантичний інваріант, спільний для усіх членів модальної та комунікативної парадигм речення” [ЯБЭС 2000, с. 401];
- «... репрезентуючи одну позамовну ситуацію, пропозиція моделює її внутрішню логічну структуру як комбінацію предиката і не предикатів» [Богданов 1977, с. 8].

Пропозиція = Предикат + Аргумент/и

IX. Розкажіть про типологію предикатних (предикати) і не предикатних (аргументи) знаків, використовуючи праці [Адмони 1973, с. 70; Богданов 1977, с. 51; Brinkmann 1962, с. 204-209 та ін.]. Наприклад:

- статичні, процесуальні, предикати подій;
- стани, процеси, дії;

- акціональні, процесуальні, статальні, квалітативні, класифікувальні.

Х. Викажіть своє ставлення до концепції В.Г. Гака стосовно таксономії предикатів у природних мовах [Гак 1998, с. 253]:

	Маніфестація (суб'єкт) /абсолютність/	Відношення (суб'єкт & об'єкт)
Статика	<i>sein, to be, être, быть, бути,</i>	<i>haben, to have, avoir, иметь, мати,</i>
Динаміка	<i>gehen, to go, marcher, идти, йти,</i>	<i>machen, to do, faire, делать, робити</i>

ХІ. Прокоментуйте реєстр семантичних типів речення І.Р. Вихованця [1983, с. 45-46]. Наведіть відповідні приклади з мов, які ви вивчаєте.

Типи елементарних речень з предикатами дії		
1.	П ² +Адіяч	<i>Хлопчик працює.</i>
2.	П+А об.+Адіяч	<i>Дівчинка читає книжку.</i>
3.	П+Арез.+Адіяч	<i>Сусіди будують будинок. Будинок будується сусідами.</i>
4.	П+Алок.+Адіяч	<i>Дідусь пішов у ліс. Внук сів на стілець.</i>
5.	П+А об.+Алок.+Адіяч	<i>Партизани привели у штаб поліція.</i>
6.	П+А об.+Азнар.+Адіяч	<i>Дідусь рубав дерево сокирою.</i>
7.	П+А об.+Азас.+Адіяч	<i>Мати накрила стіл скатертиною. Він перев'язав ногу бинтом.</i>
8.	П+Арез.+Азас.+Адіяч	<i>Ми побудували будинок з цегли.</i>
9.	П+А об.+Аадр.+Адіяч	<i>Внук приніс бабусі книгу.</i>
10.	П+А об.+Аідент.+А	<i>Батьки назвали дочку Оксаною.</i>

² Скорочення: П – предикат, А – аргумент

	діяч	
11.	П+А об.+А об.+А діяч	<i>Петро познайомив мене з Андрієм.</i>
12.	П+А об.+А адр.+А діяч	<i>Хлопчик відібрав у дитини іграшку.</i>
13.	П(дія)+А об.+А адр.+А зас.+А діяч	<i>Сестра привезла матері вантаж машиною.</i>
14.	П+А об.+А адр.+А лок.+А зас.+А діяч	<i>Сестра привезла матері в село вантаж машиною.</i>
15.	П+А об.+А зар.	<i>Ключ відмикає двері. Пилка перерізала дерево.</i>
16.	П+А об.+А зас.	<i>Машина везла вантаж.</i>
Типи елементарних речень з предикатами стану		
1.	П+А нос. всеохпл. фіз. стан.	<i>Світає. Холодно. Ніч. Мороз.</i>
2.	П+А нос. фіз. ст.	<i>Суниці червоні. Квіти зів'яли. Петро стрункий. Дерево зрубане.</i>
3.	П+А експл.	<i>Хлопцєві радісно. У неї радість. Марія хворіє.</i>
4.	П+А об.+А експл.	<i>Оксані подобається Павло. Дівчина покохала матроса.</i>
5.	П+А об.+А адр.	<i>У Віктора є дача. Віктор має дачу.</i>
6.	П+А об.+А нос. фіз. ст.	<i>Микола схожий на батька. Листок подібний до лапки.</i>
7.	П+А ідент.+А ідент.	<i>Лариса Косач є Леся Українка. Субстантив – це іменник.</i>
8.	П(стан)+А компон.+А композ.	<i>Приклад складається з багатьох деталей. Ворона птах.</i>
9.	П+А лок.+А нос. фіз. ст.	<i>Зошит лежить на парті. Дідусь стоїть біля воріт.</i>
10.	П(стан як результат дії)+А рез.+А діяч.	<i>Книга написана поетом.</i>
11.	П+А об.+А нос. фіз. ст.	<i>Син вищий від батька.</i>

Т е м а 9

Речення на комунікативному рівні

9.1. Комунікативно-функційний аспект речення.

9.2. Телеологія мовленнєвої діяльності та прагматика висловлення, комунікативна ситуація, комунікативна інтенція, інтеракція

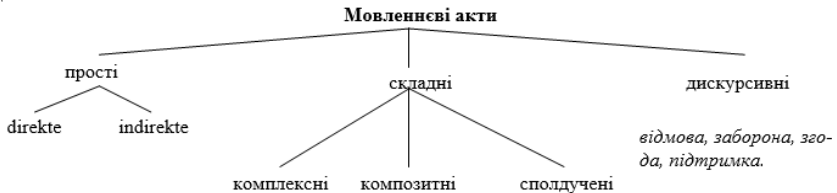
9.3. Комунікативні типи речення (оповідні, питальні, вигуківі), комунікативна напруга, комунікативна перспектива і актуальне членування

9.4. Мовленнєвий акт як основна комунікативна одиниця; типи і види МА

Завдання до теми:

I. Що розуміють під феноменом “комунікативний аспект речення”?

III. Розкажіть про структурні типи мовленнєвих актів [Карабан 1989, с. 19f] в опорі на наступну схему. Наведіть приклади.

Занотуйте: Частини **комплексного** мовленнєвого акта знаходяться в субординативному прагмасемантичному зв'язку, співвідносячись між собою як головний і підпорядкований (допоміжний) МА (*Укутайся получше – боюсь, у тебе жар*); **комполитного** – у координативному семантико-прагматичному зв'язку з рівноправністю МА (*Он стал настаивать, она задрожала, заплакала*); у **сполучених** МА обидві іллокуції перебувають у відношеннях специфічного сприяння (*Послушай, Созон-*

тчч: Катя больна) [Карабан 1989, с. 13f]. **Дискурсивний** акт – одиниця мовленнєвої діяльності, включена в інтеракцію, що являє собою ланцюг мовленнєвих актів, поєднаних спільною телеологічною настановою в єдиний мовленнєвий блок, в якому сходяться, перетинаються і взаємодіють різні іллокутивні сил из різними (первинними і вторинними) прагматичними значеннями.

Позначивши позиційно перший мовленнєвий акт як МА₁, а позиційно другий як МА₂, можна отримати три схеми перетворення елементарних МА на складні:

- МА₁ → МА₂ (МА₁ – головний, МА₂ – підпорядкований)
- МА₁ ← МА₂ (МА₁ – підпорядкований, МА₂ – головний)
- МА₁ ↔ МА₂ (МА₁ МА₂ – рівноправні).

II. Схарактеризуйте феномен «мовленнєвий акт» (МА) як одиницю комунікативної діяльності, спираючись на більш-менш усталені його параметри:

- інтенціональність (еквіфінальність), конвенціональність, адресат/н/ість, пропозиціональність, денотація, локуція, іллокуція, перлокуція [ЯБЭС 2000, с. 412; КСКТ 1996: 168; Шевченко 1998, с. 36-43].

IV. Таблиця нижче наводить найголовніші властивості мовленнєвих актів. Прокоментуйте їх.

Іллокутивний тип	Напря́м пристосування	Що втілює
<i>асертив</i>	слово до світу	віра
<i>директив</i>	світ до слова	бажання
<i>комісив</i>	світ до слова	намір
<i>експресив</i>	-	різне
<i>декларатив</i>	світ до слова // слово до світу	-

V. Прокоментуйте з наведенням прикладів концепцію МА Л. Гофманна [Zifonun 1997, Bd. 1, S. 99ff] з використанням нижченаведеної таблиці.

Тип МА	Підтип МА	Приклад
Таргетивна сфера: Трансфер знання		
Асертиви / комісиви	Ствердження	
	Констатація	
	Повідомлення / Інформування	
	Доказ / Аргументування	
	Риторичне питання	
Квеситиви / Інтерогативи	Питання	
	Альтернативне питання	
	Питання-підтвердження	
	Деліберативне питання	
	Перепитування / Зустрічне питання	
	Запит	
Таргетивна сфера: Координація діяльності		
Директиви / Імперативи	Вказівка	
	Наказ	
	Застереження	
	Заборона	
	Вимога	
	Прохання	
	Наказ	
	Погроза	
	Попередження	
	Порада	
	Пропозиція	
Комісиви	Обіцянка	
	Сповідження	
Таргетивна сфера: Вираження відчуття		
	Вигук	
	Оголошення бажання	

IV. Прокоментуйте і схарактеризуйте систему із п'яти мовленнєвих актів Дж. Сьорля. Наведіть приклади. Які ще МА за-

звичай фігурують у спеціальній літературі?

- *асертиви / комісиви*
- *директиви*
- *комісиви*
- *експремиви*
- *декларанти.*

VI. Розкажіть детально про комунікативні компоненти речення (т. зв. “упаковочний компонент”) за допомогою таблиці (докладніше [Кобозева 2000, с. 247f]).

Вид акцентування в реченні	Приклади упаковочного компонента
Акцентування особливої ролі одного з учасників ситуації	<i>Він гладив ласкаво її руку – Він гладив їй ласкаво руку</i>
Тема-рематичне членування (Старе / Відоме і Нове / Невідоме)	<i>Собака ↗ укусив хлопчика ↘ – Хлопчика ↗ укусив собака ↘</i>
Контрастування	<i>Петро розбив вікно – Петро розбив вікно</i>
Емпатія (точка зору)	<i>Вона отримала від мене листа ↔ Я надіслав їй листа</i>
Важливість	

Т е м а 10

Парадигматика і синтагматика речення

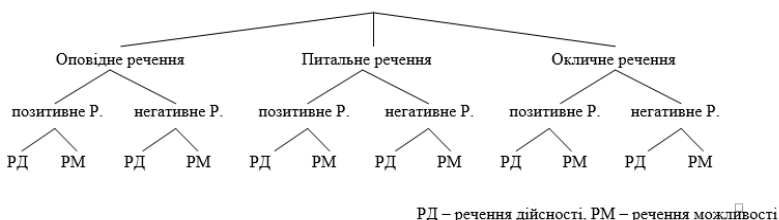
10.1. Феномени «парадигматика» і «синтагматика» в лінгвістиці і в синтаксисі

10.2. Процеси синтаксичної деривації та модифікація реченнєвої структури як особливі вияви синтагматики.

10.3. Основи експресивного синтаксису. Актуальне членування речення.

Завдання до теми:

I. Схарактеризуйте парадигму речення за допомогою концепції, запропонованої О.І. Москальською [Moskalskaja 1971, S. 277]:

II. Розкажіть про шляхи і способи синтаксичної деривації, спираючись на формулу Л.Н. Мурзіна [Мурзин 1984, с. 27]

$$A (Se, P) \Rightarrow B (Se, Q)$$

(Se – семантика одиниць A і B; P і Q – граматична форма одиниць A і B).

III. Схарактеризуйте синтаксичні процеси *спрощення* за допомогою таблиці нижче (детальніше [Иванова и др. 1989, с. 227f]). Наведіть приклади із відомих вам мов.

	Параметри	Приклади
<i>Спрощення реченнєвої структури</i>		
<i>Еліпсис</i>	Пропуск, елімінація упаковочного компонента	
<i>Асиндезація</i>	Вилучення, спрощення “упаковки” інформації	
<i>Редукація</i>	Відсікання, скорочення інформативно зайвого компонента	
<i>Компресія</i>	Стиснення, звуження, лаконізація висловлення	
<i>Синкретизація реченнєвої структури</i>		
<i>Контамінація</i>	Поєднання: укомпактнення інформації	
<i>Субституція</i>	Заміна: усунення повторів, тавтологій, зайвих компонентів	
<i>Сепаратизація реченнєвої структури</i>		
<i>Парцеляція</i>	роз’єднання: реверсивне “до-силання” нових кластерів інформації	
<i>Аплікація</i>	Накладування: додавання додаткових кластерів інформації	

IV. Прокоментуйте (з наведенням прикладів) синтактико-дериваційні процеси ***ускладнення структури простого речення*** (докладніше про це див. [Иванова и др. 1971, с. 116-135; Moskalskaja 1971, с. 278-287]).

Шляхи і засоби ускладнення монореченнєвої структури	Приклади
<i>Синтез: включення / інклюзія</i> (⊃, ⊂) додавання синтаксичних одиниць того ж самого статусу до вже існуючих (накопичення)	
Накопичення однорідних компонентів у реченні	
Приєднання атрибутів до субстантивних членів речення	
Слова і словосполучення, що не є членами речення	
Звернення і вигуки	
<i>Аналіз: розширення / комплементація</i> (←, →) розширення однієї синтаксичної одиниці, що призводить зміну структури у бік її ускладнення	
Абсолютні конструкції	
Партиципні конструкції / групи	
Інфінітивні конструкції / групи	
Парентеза	
Складне речення	

Синтактика, семантика і прагматика складного речення

11.1. Складне речення у традиційних і новітніх синтаксичних студіях

11.2. Паратакис / Складносурядне речення (ССР) та його класи

11.3. Гіпотакис / Складніпідрядне речення (СПР) та його класи

11.4. Період та інші особливі типи складного речення.

Завдання до теми:

I. Прокоментуйте (з наведенням прикладів) синтактико-дериваційні процеси *ускладнення структури комплексного речення*.

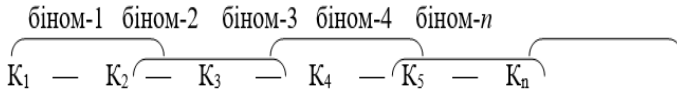
V. Прокоментуйте (з наведенням прикладів) синтактико-дериваційні процеси *ускладнення структури простого*.

Тип складного речення	Назва	Сутність
Синтез: включення /інклюзія (⊃, ⊂)		
<i>Інфін.</i> зворот	інфінітивне речення	інклюзія інфінітивної групи до складу речення
<i>Партицип.</i> зворот	партиципне речення	інклюзія партиципної групи до складу речення
<i>Герунд.</i> зворот	герундіальне речення	інклюзія герундіальної групи до складу речення
<i>Парентеза</i>	вставне речення	внесення в Р. конструкції без маркерів граматичного зв'язку

Аналіз: розширення / комплементация (← , →)		
Біном: узуальні утворення		
<i>Паратаксис</i>	складно- сурядне	поєднання 2 координованих клауз (кон'юнктив)
<i>Гіпотаксис</i>	складно- підрядне	поєднання 2 субординованих клауз (суб'юнктив)
Трином: гібридні утворення		
<i>Мезотаксис</i>	трином	змішування (поєднання 3 суб- і/або координованих клауз)
Поліном: періодні утворення		
<i>Гіпертаксис</i>	складно- змішане	поєднання 4 суб- і/або координованих клауз
<i>Супертаксис</i>	складно- членне	поєднання 5 суб- і/або координованих клауз
<i>Мегатаксис</i>	складно- багаточленне	поєднання 6 суб- і/або координованих клауз
<i>Архітаксис</i>	надскладне	поєднання 7 суб- і/або координованих клауз

II. Схарактеризуйте структурно-семантичний інваріант паратаксису. Використайте при цьому речення приклад, а також запропоновану після нього схему [Приходько 2002, с.15]:

Friedemanns besuchten auch Gesellschaften, denn sie gehörten zu den ersten Kreisen der Stadt, aber geheiratet hatten sie beide noch nicht, denn ihr Vermögen war eben nicht groß, und sie waren ziemlich häßlich /Th. Mann/ = Фрідемани відвідували також бомонд, адже належали до перших кіл міста, але обидві вони ще не одружилися, оскільки їх статок був невеликим, і вони були доволі гидкими.

K – кон'юнкт (самостійний реченнєвий складник паратаксису)

III. Схарактеризуйте логіко-семантичну організацію паратаксису (ССР) за допомогою схеми [Приходько 2002, с. 39]:

	Тип ССР	Сполучники / Сполучні слова	Приклади
I. Кон'юнкція			
1	Комітативні	<i>і, при цьому, а також, поряд із цим</i>	
2	Адитивні	<i>а, до того ж, крім того, більш того</i>	
3	Градуальні	<i>не тільки, але й, як., так і, (а)ні..., (а)ні</i>	
	Власне адверсативні	<i>але, проте, тим не менше, не..., а</i>	
5	Компенсаційно-адверсативні	<i>зате</i>	
6	Лімітативно-адверсативні	<i>лише, тільки</i>	
II. Диз'юнкція			
7	Власне диз'юнктивні	<i>або</i>	
8	Селективно-диз'юнктивні-	<i>або..., аб, то..., то</i>	
9	Опозитивно-диз'юнктивні	<i>інакше, у протилежному разі</i>	
III. Імплікація			
10	Власне каузальні	<i>укр. і, нім. denn, nämlich, ja</i>	
11	Консективно-каузальні	<i>отже, тож, після цього, відповідно</i>	

IV. Розкажіть (з наседненням прикладів) про функційно-семантичну таксономію гіпотаксису (СПР), використовуючи усталений алгоритм:

V. Прокоментуйте період (ГР – головне речення, ПР – підрядне речення):

ГР_а	<i>Одного вечора на приборкувача тварин на очах людей,</i>
ПР₁	<i>які прийшли,</i>
ПР₂	<i>щоб подивитися виставу,</i>
ГР_б	<i>направ лев,</i>
Апозиція	<i>чудовий екземпляр,</i>
ГР_с	<i>і так його порвав,</i>
ПР_{1а}	<i>що приборкувач,</i>
ПР₂	<i>після того як його звільнили з лап звіра,</i>
ПР_{1б}	<i>лише зміг кинути останній погляд на свою дружину і дітей.</i>

Граматика / лінгвістика тексту

12.1. Мовленнєва діяльність vs мовленнєва поведінка; принципи і постулати мовленнєвої взаємодії-

12.2. Мовленнєвий етикет. Комунікативні стратегії та комунікативні тактики

12.3. Текст як найвищий рівень мовної системи. Текстова комунікація

12.4. Поняття текстотипу; типи і види тексту

Завдання до теми:

I. Як ви розумієте такі висловлення:

- 1) “Говоріння мовою є складовою людської діяльності” [Wittgenstein 1984, с. 300];
- 2) “Щось сказати означає щось зробити” [Austin 1994, с. 94];
- 3) “Комунікація – це складник діяльності, а діяльність – це складник комунікації” (А.А. Леонтьев);
- 4) Мета – “передбачення у свідомості результату, на досягнення якого спрямовані дії” [ФС 1987, с. 534].

II. Покажіть на прикладі перформативних дієслів, що їх значення вже само по собі є дія, тобто що вони позначають самі себе:

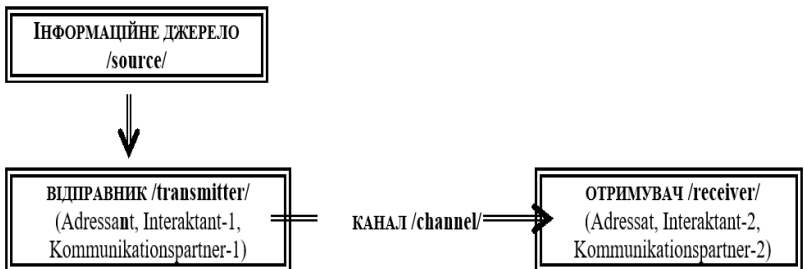
- власне-ініціюючі мовленнєві дії (*повеліти, наказати, стверджувати, погрожувати, вибачатися, констатувати, вимагати, питати, порадити, обіцяти, попереджувати*),
- інституційні мовленнєві дії (*вітати, поздоровляти, клястися, присягати, ...*),

III. Порівняйте вербальну і невербальну діяльність, використовуючи матрицю [Приходько 2002, с. 67]:

Діяльність: мотивація, мета, передбачення результату

Невербальна (ремісничча) діяльність	Вербальна (мовленнєва) діяльність
денотативна (референтна) складова діяльності (те, що відбувається в позамовній дійсності, те, що має місце)	
цілеспрямоване вторгнення у світ	опис і осягнення світу
інтенціональна складова діяльності (те, що відбувається в суб'єкті й що надає сенс зусиллям)	
націлені на кінцевий результат – предметно-практичний підсумок, отриманий після завершення дії)	націлені на результат-порозуміння, консенсус – вербальний або невербальний ефект
конвенціональна складова діяльності (довільні згоди, вибір яких регулюється міркуваннями зручності, доцільності, традиційності, нормативності тощо)	
когнітивна складова діяльності (умови застосування пропозиціонального знання)	
знання обмежується стратегічною цілераціональністю	раціональність взаєморозуміння, основою якого є сила аргументації, що призводить до консенсусу

IV. Схарактеризуйте спрощену модель комунікації:

V. Надайте розширений коментар *максим кооперації* Поля Грайса [Grice 1989, с. 30]:

Принцип кооперації: Make your conversational contribution such as is required, at the stage at which it occurs, by the accepted purpose or direction of the talk exchange in which you

are engaged.

A) **Максима кількості** ('quantity') /максими інформативності/

A-1. Make your contribution as informative as is required (for the current purposes of exchange);

A-2. Do not make your contribution more informative than is required.

B) **Максима якості** (,quality') /максими правди/: Try to make your contribution one that is true

B-1. Do not say what you believe to be false

B-2. Do not say that for which you lack adequate evidence.

C) **Максима релевантності** (,relevance'):

D) **Максима модальності** (,manner'): Be perspicuous

D-1. Avoid obscurity of expression

D-2. Avoid ambiguity – Vermeide Doppeldeutigkeit

D-3. Be brief (avoid unnecessary prolixity)

D-4. Be orderly.

VI. Розкажіть про **принцип ввічливості** (,politeness'), смисл якого Г. Лінгч сформулював як „Зводь до мімуму (за інших рівних умов) вираження неввічливих думок і суджень“ [Leench 1983, с. 81]. Ваше ставлення до складників ввічливості:

- постулат тактовності
- постулат великодушності
- постулат схвалення
- постулат скромності
- постулат згоди
- постулат симпатії.

Як корелює зі всім цим **постулат іронії**? А також **принцип Поліанни** («Старайся повідомити про неприємні речі у більш привабливому світлі») [Богданов 1990, с. 21]). Проілюструйте ваші міркування прикладами.

VII. Покажіть, що феномени «стратегія мовленнєвого спілкування /СМС/» і «тактика мовленнєвого спілкування /ТМС/» співвідносяться між собою у гіперо-гіпонімічний спосіб. Використайте при цьому такі положення:

СМС: сукупність мовленнєвих кроків, запланованих учасником комунікації для досягнення своєї мети, процес побудови

комунікації, спрямованої на досягнення довгострокових результатів.

• ТМС: окремих мовленнєвих крок у межах тактики, спосіб реалізації комунікативного наміру

VIII. Дайте розгорнутий опис типології стратегій і тактик мовленнєвого спілкування в опорі на запропоновані нижче таксономії. Доповніть і розширте їх перелік:

• СМС: загальні – часткові, кооперативні – некооперативні (конфліктні), інформативні – маніпулятивні (переконування, навіювання, спонукування).

• ТМС: гармонійні (чужий приклад, припущення, прогнозування, узагальнення, поступка (пом'якшення), зсув (усунення), контраст, несподіванка, внесення елемента неформальності тощо); змішані (питання, відведення уваги, зауваження, іронія, апеляція до авторитету тощо); дисгармонійні (протидія, конфронтація, провокація, необґрунтоване прохання, загроза, брехня, звалювання провини на іншого, підмазування тощо).

IX. Розкажіть про систематизацію текстів Ульріха Енгеля [Engel 1988, с.120ff]. Які опозиції лежать в її основі?

ІНФОРМУВАННЯ	Публічність	Напівпублічність	Індивідуальність
	<i>Партнери переважно однаково активні</i>		
	інформативна розмова, інтерв'ю, токшоу, гра у загадки-відгадки	інформативна розмова, інтерв'ю, консультаційна розмова	інформативна розмова, консультаційна розмова, розмова по телефону
<i>Активний адресант – пасивний адресат</i>			

	телефонна книга, розклад, каталог товарів, газетне повідомлення, вулична табличка, кулінарний рецепт, річний звіт	довідник, дипломна робота, реферат, інструкція з експлуатації, звіт, мемуари, заповіт, біографія, протокол	біографія, інформувальний лист, лікарський рецепт, підтвердження замовлення
СПОНУКАННЯ	<i>Активний адресант – переважно пасивний адресат</i>		
	кодекс законів, кулінарний рецепт, партійна програма, заповіт, таблички-застереження, рекламн. брошура / проспект / оголошення	суспільний договір, рекламне оголошення, проповідь, доповідь, інструкція з експлуатації, розпорядок, оголошення, службове розпорядження	резюме, клопотання, контракт, замовлення, рахунок, функції ні обов'язки
	<i>Однакова активність всіх партнерів проявляється індивідуально</i>		
			договір аренди, договір купівлі-продажу
ПЕРЕКОНУВАННЯ	<i>Партнери переважно активні, будь-який ступінь відкритості</i>		
	дискусія, конфліктна розмова		
	<i>Активний адресант – пасивний адресат, будь-який ступінь відкритості</i>		
	тенденційна книга, промова захисника в суді, трактат, передовиця в газеті, коментар, листівка, наклейка		
ПОВЧАННЯ	<i>Всі партнери є переважно активними</i>		
		розмова на занятті	індивідуальне заняття
	<i>Активний адресант – переважно пасивний адресат</i>		

	пісенник	підручник, навчальний текст, авторитарна розмова на занятті, книга молитв	певні листи
ПІДТРИМКА КОНТАКТУ	<i>Всі партнери є однаково активними</i>		
	токшоу, чат		певні телефонні розмови, листування
	<i>Активний адресант – переважно пасивний адресат</i>		
	роман, новела, розповідь		певні листи

Х. Розкажіть про принципи текстотворення Дж. Лича [Leech 1985, с. 63-70] з особливим наголосом на таких основних:

- принцип Перероблюваності (постулати «кінечного фокусу» / «кінечної ваги» / «кінечної області дії),
- принцип Ясності (\approx постулат способу у П. Грайса),
- принцип Логічності,
- принцип Економії («Скорочуй, де тільки можливо!»),
- принцип Виразності,
- принцип Відповідності (для т.зв. вторинних документів).

XI. Розгляньте таблицю (за [Богданов 1993]). Схарактеризуйте кожен вид / тип тексту (текстотип) і наведіть приклади.

№	Критерій / принцип поділу	Відповідні тестотипи
1	Архітектоніко-мовленнєва домінанта	<i>Диалогічні</i> тексти (інтерв'ю, діалоги Платона тощо); <i>монологічні</i> (трактати, монографії, статті; ділові документи – патенти, звіти про НДР, стандарти, специфікації, експрес-інформації, довідники, інформаційні листки, технологічні карти та ін., правові документи /закони,

		постанови, акти тощо/; <i>змішані</i> (белетристичні)
2	Прагматичний критерій (актомовленнєва домінанта)	<i>Асертивні/констативні</i> тексти (статті, монографії, підручники, дисертації, дипломні роботи, реферати тощо); <i>комісивні</i> (гарантії, гарантійні листи, договори, угоди, реклама, присяга (військова, на громадянство, медична Гіппократа тощо); <i>декларативні</i> (закони, постанови, розпорядження, укази тощо – переважно тексти юридичних документів); <i>експресивні</i> (подякові листи, святкові привітання, вітання, грамоти, співчуття та ін.)
3.	Структурно-композиційне аранжування	<i>Моделювані</i> тексти (будуються відповідно до стандартної формаданого ми / формату (заяви, клопотання, акти, заповіти та ін.), курсові / дипломні роботи, (авто)реферати тощо; <i>немодельовані</i> (щоразу формуються наново – насамперед, белетристика).
4.	Характер описуваних ситуацій	<i>Наративні</i> тексти пригодницького характеру в белетристиці, тексти інструкцій з експлуатації обладнання, тексти військових статутів, кулінарних та ін. рецептів тощо; <i>дескриптивні</i> (описи характерних властивостей різних об'єктів, що є предметом вивчення у певних науках); <i>аргументативні</i> (математичні тексти, оскільки міркування та докази займають у них особливо багато місця)
5	Характер представленої інформації	<i>Нетрансльовані</i> тексти (оригінальний текст, створений автором – науковий або художній); <i>трансльовані</i> (переказ / переробка оригінального тексту: анотації, реферати, огляди,

		довідкові документи, а в художній літературі – переклади); у документознавстві всі тексти прийнято ділити на <u>первинні</u> та <u>вторинні</u> .
6	Знакова однорідність / неоднорідність	Знаково-однорідні тексти конституюються одиницями лише однієї знакової системи, тобто. використовують або фонографічне письмо (латиниця, кирилиця, складове, консонантне), або ієрогліфіку, а також тексти, що складаються з однієї наукової символіки, тексти, написані Брайля і т.д.; знаково-неоднорідні (включають до свого складу одиниці різних знакових систем – хімії, математики, програмування та ін); креолізовані (мультиmodalьні) – тексти, фактура яких складається з двох різнорідних частин: вербальної та невербальної, що належить до інших знакових систем, ніж природна мова (тексти реклами, комікси, афіші, плакати).
7	Кількість вимірів	Одномірні (відноситься переважна більшість знаково-однорідних і знаково-неоднорідних текстів); неодномірні (списки, таблиці, словники, тезауруси та ін.
8	Референтність	Автореферентні – тексти, автор яких є об'єктом опису (автобіографія, щоденник, приватні листи тощо). Інші види текстів є неавтореферентними .
9	Інші	прозаїчні – поетичні; рукописні – друковані; закінчені – незакінчені, анонімні – неанонімні та ін..

Текстуальність і типологія текстових побудов

13.1. Текстуальність та її ознаки. Типи мовлення та інтратекстові категорії.

13.2. Архітектоніко-мовленнєві форми: монолог, діалог, полілог, "двотекст", перформативні висловлення

13.3. Композиційно-мовленнєві форми: оповідь / повідомлення, роздум / міркування, опис

12.4. Засоби зв'язності тексту. Форики та інтратекстові зв'язки; ізотопія тексту.

13.5. Типи мовлення та форма тексту. Тексти і списки

Завдання до теми:

I. Наведіть основні ознаки тексту і прокоментуйте їх. Як співвідносяться феномени «ознаки тексту» і «текстуальність»?

II. Наведіть розгорнуте пояснення феномену «зв'язність тексту», двома різновидами якої є когезія (структурно-граматична зв'язність) і когерентність (семантико-сміслова зв'язність).

III. Схарактеризуйте основні засоби форики, які сприяють консолідації внутрішньо текстових зв'язків, пам'ятаючи, що анафора і катафора уналежнюються до засобів когезії, а ізотопія – когерентності:

анафора – встановлення семантико-синтаксичної тотожності мовного елемента з його відповідником у попередньому контексті;

катафора – встановлення семантико-синтаксичної тотожності мовного елемента (гаячастіше – займенника) з його вербальним відповідником, що знаходиться в наступному контексті;

ізотопія – змістовий різновид зв'язності – ключові слова теми, які простежуються у тексті, фрагменті тексту, над фразо-

вих єдностях.

IV. Розкажіть (з наведенням прикладів) про найважливіші засоби зв'язності тексту з опорою на нижченаведену матрицю.

З'язність	Переважно назад спрямовані засоби (анафора)	Переважно вперед спрямовані засоби (катафора)	Двобічно спрямовані засоби
морфологічна	особові, посесивні займенники, прономінальні прислівники, сполучники, визначен. артикль, часові форми, умовний спосіб, рід, ступені порівняння	питальні та невизначені займенники, часові форми (презент, футурум), модальні дієслова, імператив, невідзначений артикль	демонстративні займенники, двочленні сполучники, числівники
синтаксична	Словосполучення, підрядні речення, еліпс	питальні та вигуківі речення, емфаза, контраст, парцеляція	питання-відповідь, риторичне питання, порядок слів у реченні, еліпс
лексична	складні слова, деривативні утворення, префіксація, синоніми, гіпероніми, гіпоніми	дієслова мовлення, антоніми, числівники	Окремі дієслова мовлення, питальні прислівники, заперечні слова
стилістична	повтори (анафора, епіфора), паралелізм, лейтмотив	антитеза, хіазм, метафора	градація
просодична	Інтонація, логічний наголос	Інтонація, логічний наголос	

IV. Схарактеризуйте основні архітектоніко-мовленнєві форми (АМФ) інтратекстового гатунку, наведіть приклади і дайте їх розгорнутий опис.

<p>Монолог (мовлення від 1-ї особи): мовлення, яке звернене до самого себе чи інших осіб; М наближається до письмового мовлення, його характеризують складні синтаксичні конструкції, а невербальні компоненти використовуються обмежено.</p>
<p>Диалог: двосторонній обмін інформацією (розмова, спілкування) між двома чи більше людьми у вигляді питань і відповідей</p>
<p>Полілог: дискусія, бесіда трьох і більше учасників, обмін думками з тієї чи іншої теми, де кожен учасник має власну точку зору (у т.ч. й у белетристиці). П – форма мовлення, яка характеризується зміною висловлювань декількох мовців і безпосереднім зв'язком висловлень з ситуацією.</p>
<p>Перформативне висловлення: різновид висловлення, який за формою відповідають простому реченню, а за змістом – завершеному тексту.</p>

V. Схарактеризуйте основні композиційно-мовленнєві форми (КМФ) інтратекстового порядку і наведіть приклади

К М Ф	Жанровий різновид /тип / модифікація
<p>Оповідь / повідомлення: зв'язок "часова послідовність"; передача інформації про референтний простір (РП) і об'єкти, що його складають</p>	<p>свідчення очевидців, прогноз, офіційна заява; інформаційне П, констатувальне П, П про подію, П про переживання, П про стан і настрої та ін.</p>
<p>Роздум / міркування: каузальний зв'язок "логічний розви-</p>	<p>коментувальне, аргументативне, дедуктивне, індуктивне,</p>

ток": передача інформації про події, що відбуваються в РП	сповідальне, белетристичне, парадоксальне, полемічне, (спів)бесідне
Onic: зв'язок "просторове співположення": передача інформації про закони, за якими РП будується і функціонує.	динамічний О, статичний О, історична зарисовка, сцена, характеристика, пейзаж, портрет, інтер'єр, екстер'єр

Текст vs дискурс

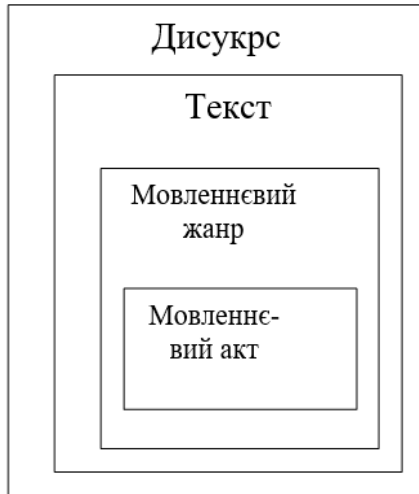
- 14.1. До співвідношення понять "текст" і "дискурс"
 - 14.2. Дискурс у мультидисциплінарних вимірах
 - 14.3. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен
 - 14.4. Типологія текстів і типологія дискурсів
 - 14.5. Креолізація сучасного комунікативного простору.
- Мультиmodalність.

Завдання до теми:

I. Запам'ятайте дефініцію тексту Лудгера Хофмана. Виокремте з цієї дефініції ключові слова та прокоментуйте її.

„Texte sind Produkte sprachlichen Handels, die in ihrer medialen Repräsentation und Gestaltkonstanz darauf angelegt sind, abgelöst von der Entstehungssituation an anderen Orten und zu anderen Zeiten (immer neu) rezipierbar zu sein“ [Zifonung 1997, т. 1, с. 249] ≈ *Текст є продуктами мовленнєвої діяльності, які у своїй медіальній репрезентації і у своєму сформованому вигляді орієнтовані на те, щоб з моменту свого виникнення бути (завжди заново) сприйнятими в інших місцях і в інші часи.*

II. Порівняйте феномени «дискурс» і «текст» у вимірах гіперо-гіпонімії, спираючись при цьому на їх інтегративні та диференційні ознаки. Використайте унаочнення О.О. Селіванової [Селиванова 2002, с. 43].

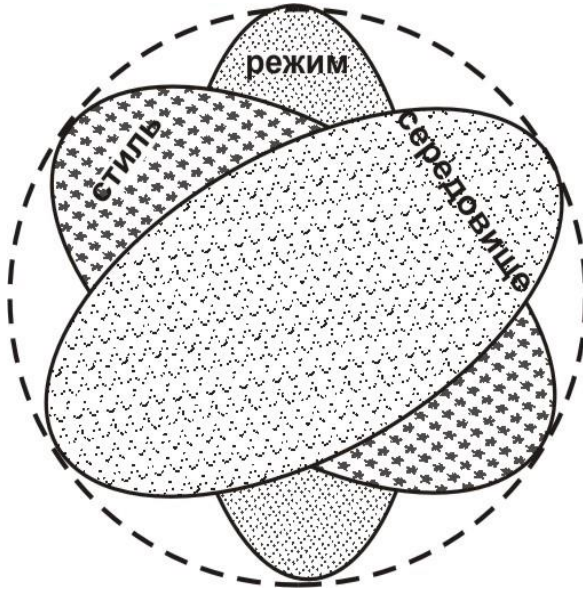

III. Викажіть своє ставлення до такого визначення дискурсу:

«Багатоаспектне мовленнєве явище, у межах якого здійснюється вербальна комунікація в певній предметно-тематичній сфері. У такому ракурсі дискурс виступає як складне мовленнєве утворення, у якому фокусуються, поєднуються, розчиняючись одне в одному, і взаємодіють три основні фактори – середовище, модус (режим) і стиль спілкування» [Приходько 2008, с. 39].

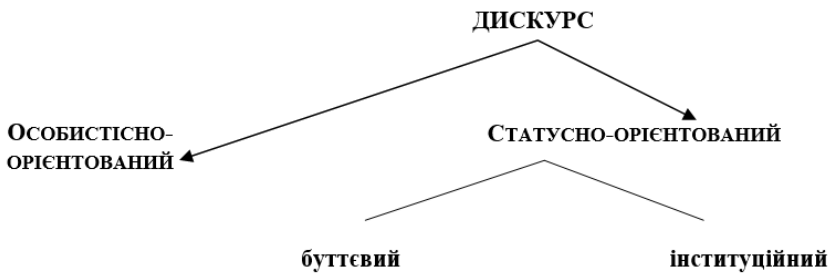
III. Прокоментуйте те ж саме за допомогою рисунка [Приходько 2008, с. 40].

Розкажіть детальніше про три складники дискурсу, які є релевантними для мовознавства:

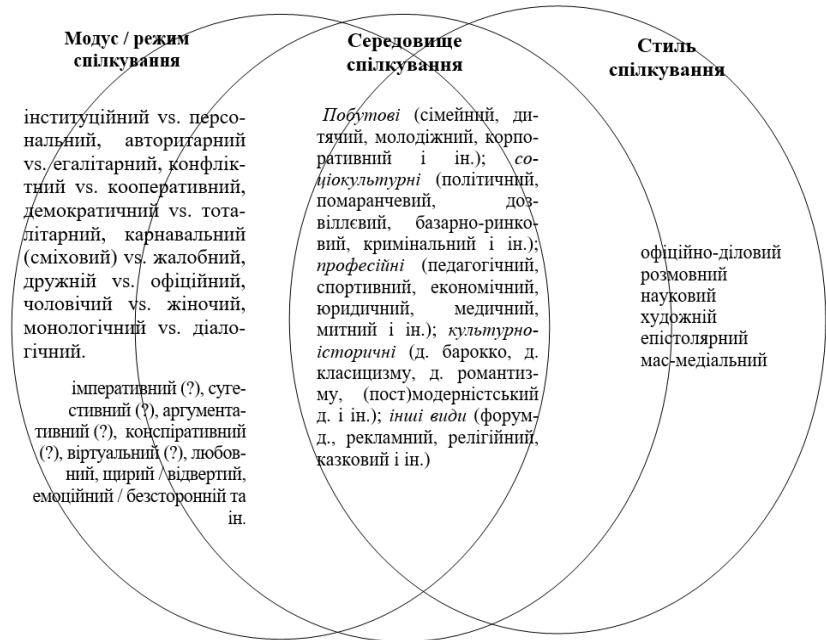

IV. Порівняйте запроповану у завданні типологію дискурсів з типологією В.І. Карасика [Карасик 2002].

Як наведені вище види/типи дискурсів «вписуються» у цю таксономію?

V. Схарактеризуйте типологію дискурсів на підставі рисунка Прокоментуйте те ж саме за допомогою рисунка [Приходько 2008, с. 42].

Концептуальна організація тексто-дискурсивних просторів

- 15.1. Концептологія дискурсу vs. дискурсологія концепту
- 15.2. Когнітивно-комунікативний патерн «концепти в дискурсі»
- дискурсивні конфігурації концептів, зумовлені модусом спілкування
 - дискурсивні конфігурації концептів, зумовлені середовищем спілкування
 - дискурсивні конфігурації концептів, зумовлені стилем спілкування
- 15.3. Когнітивно-комунікативний патерн «концепт у дискурсах»

Завдання до теми:

I. Пригадайте, що таке феномен «концепт», його основні параметричні характеристики, його співвідношення зі знаком. Опишіть докладніше тришарову структуру концепту в опорі на рисунок нижче. Як із цією схемою узгоджується поняття «граматичний концепт»?

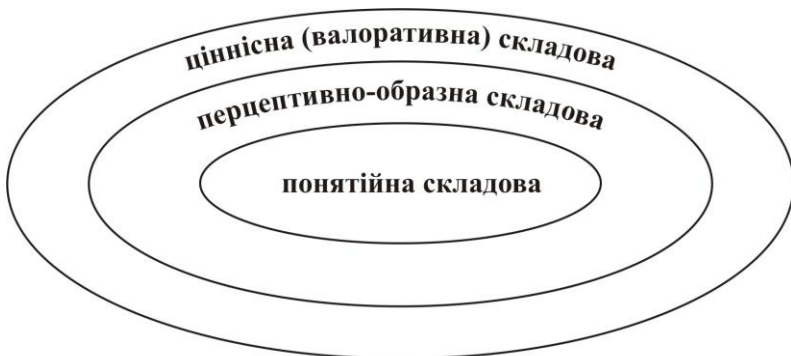

Рис.1. Тришарова структура концепту

II. Розкажіть про співвідношення концепту (К) і знаку (З) (рис. 2 і 3) і на цій основі окресліть шляхи і способи втілення (реалізації, об'єктивації, актуалізації) концептів у дискурсі-тексті.

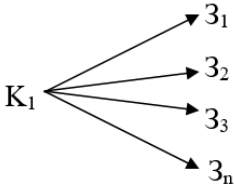

Рис. 2.
*Апеляція концепту до знаку
(кодування мовцем)*

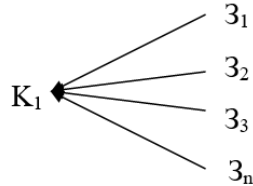
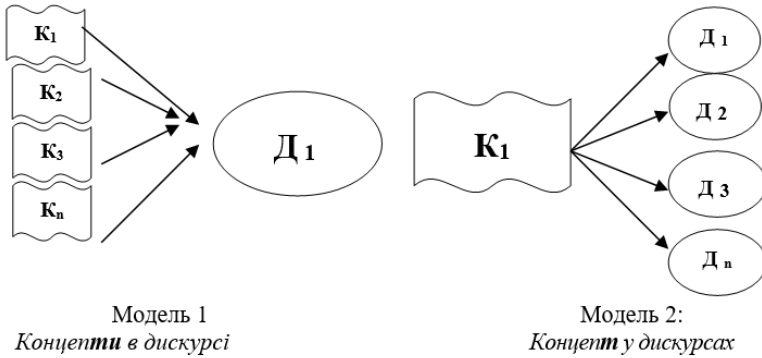

Рис. 3.
*Презентація знаком концепту
(декодування адресатом)*

III. Запам'ятайте основні дискурсивно значущі типи концептів, які утворюють концептосистему дискурсу / тексту:

Тип концепту	Характеристика
метаконцепти	концепт – ім'я дискурсу
автохтонні концепти	концептуальні константи / домінанти дискурсу; системотвірні концепти; типовий, характерний, високоймовірний, прогнозований, регулярно реалізований набір концептів у певному дискурсі (генеративні та деякі деривативні за В.І. Карасиком; ключові – за Е.І. Шейгал)
аллохтонні концепти	концептуальні перемінні дискурсу – нетипові, малоюмовірні, не завжди прогнозовані, іноді нехарактерні, нерегулярно реалізовані концепти, конкретизатори системотвірних концептів (запозичені – за Г.Г. Слишкіним, нейтральні та деякі деривативні за В.І. Карасиком)

IV. Прокоментуйте дві моделі кореляції феноменів «концепт» (К) і «дискурс» (Д). Чи можуть бути ці моделі релевантними і для кореляції феноменів «концепт» і «текст»?

IV. Схарактеризуйте алгоритм об'єктивації концептів у дискурсі / тексті

Типи зв'язків	Техніки	Прийоми	Семіотична упаковка		
			спосіб	характер	форма
ПАРАДИГМАТИЧНИЙ	верифікація	<i>лексичний</i>	синтез	концентрований	вербальна
		<i>синтаксичний</i>	аналіз		
		<i>фразеологічний</i>	аналіз		
СИНТАГМАТИЧНИЙ	профілізація	<i>паремійний</i>	аналіз	дисперсний	
		<i>синонімічний</i>	синтез		
		<i>алюзивний</i>	аналіз / синтез		
		<i>метафоричний</i>	аналіз / синтез		
	маніфестація	<i>паралінгвальний</i>	аналіз / синтез		нон вербальна

БІБЛІОГРАФІЯ

Підручники

Абрамов, Б.А. Теоретическая грамматика немецкого языка. Сопоставительная типология... – М.: Владос, 2001. – 288 с.

Васильева-Шведе, О.К. Теоретическая грамматика испанского языка. Синтаксис предложения. – М.: ВШ, 1981. – 303 с.

Гак В.Г. Теоретическая грамматика французского языка. Морфология. – М.: Высш. школа, 1986 – 312 с.

Гришаева Л.И. Теоретическая грамматика немецкого языка, изложенная в форме тезисов и ключевых слов. – Изд. 2, испр. и доп. – Воронеж: ИПЦ ВГУ, 2013. – 402 с.

Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови. Морфологія. Синтаксис. – Донецьк: ВКФ БАО, 2011. – 992 с.

Иванова И.П., Почепцов Г.Г. и др. Теоретическая грамматика современного английского языка. – М. : ВШ, 1981. – 285 с.

Кобрин Н.А. Теоретическая грамматика современного английского языка. – М. : ВШ, 2007. – 368 с.

Эйхбаум Г.Н. Теоретическая грамматика немецкого языка. – СПб. : Изд-во СПбУ, 1996. – 276 с.

Admoni W.G. Der deutsche Sprachbau. – М.: Просвещение, 1986. – 336 S.

Blokh M.Y. A course in theoretical English Grammar. – М. : Высшая школа, 1983. – 386 с.

Moskalskaja, O.I. Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. – М.: Высш. школа, 1971. – 368 S.

Фахові джерела

Арутюнова, Н.Д. Предложение и его смысл. – М.: Наука, 1976. – 383 с.

Бирюлин, Л. Б. Семантика русского императива. – Helsinki: Helsinki University Press, 1994. – 229 с.

Богданов, В.В. Семантико-синтаксическая организация предложения. – Л.: ЛГУ, 1977. – 204 с.

Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис. – К.: КНУ, 1993. – 368 с.

Вихованець І.Р. та ін. Семантико-синтаксична структура речення. – К.: Наукова думка, 1983. – 220 с.

Гак В.Г. Языковые преобразования. – М.: ЯРК, 1998. – 768 с.

Есперсен, О. Философия грамматики. – М.: Иностранная литература, 1958. – 404 с.

Карабан В.И. Сложные речевые единицы. – К.: Вища школа, 1989. – 132 с.

Карасик В. И. Язык социального статуса – М. : Гнозис, 2002. – 333 с.

Кобозева, И.М. Лингвистическая семантика. – М.: Эдиториал, 2000. – 352 с.

Плунгян, В.А. Общая морфология. Введение в проблематику. – М.: Эдиториал УРСС, 2000. – С. 264.

Приходько, А.М. Складносурядне речення в сучасній німецькій мові. – Запоріжжя: ЗДУ, 2002. – 292 с.

Приходько А.М. Концепти і концептосистеми... // Запоріжжя: Прем'єр, 2008. – 332 с.

Прокопчук, А.А. Сложноподчиненное предложение и текст. – Харьков: Основа, 1990. – 192 с.

Селиванова, Е.А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации. – К.: ЦУЛ, «Фитосоциоцентр», 2002. – 336 с.

Степанова М.Д., Г. Хельбиг. Части речи и проблема валентности в немецком языке. – М.: ВШ, 1978. – 260 с.

Теньер, Л. Основы структурного синтаксиса. – М.: Прогресс, 1988. – 656 с.

Шевченко И.С. Историческая динамика прагматики предложения. – Харьков: Константа, 1998. – 168 с.

Austin J.L. Zur Theorie der Sprechakte (How to do things with Words). – Stuttgart: Philipp Reclam Jun., 1994. – 218 S.

Brinkmann, H. Die deutsche Sprache: Gestalt und Leistung [Text] / H. Brinkmann. – Düsseldorf: Schwann, 1962. – 654 S.

Charitonowa, I.J. Theoretische Grammatik der deutschen Sprache. Syntax. – К.: Вища школа, 1976. – 180 S.

Engel U. Deutsche Grammatik [Text] / U. Engel. – Heidelberg: Julius Groos; Tokyo: Sansyusya Publ., 1988. – 888 S.

Grice P. Logic and Conversation. Studies in the Way of Words. – Cambridge, Mass.: Harvard Univ. Press, 1989. – P. 22-40.

Grundzüge einer deutschen Grammatik // Autorenkollektiv un-

ter der Leitung von K.E. Heidolph, W. Flämig, W.V. Motsch. – Berlin: Akademie, 1984. – 1028 S.

Leech G.N. Principles of Pragmatics [Text] / G.N. Leech. – London, New York: Longman, 1983. – 250 p.

Meibauer J. Pragmatik. Eine Einführung [Text] / J. Meibauer. – Tübingen: Stauffenburg, 2001. – 208 S.

Weinrich H. Textgrammatik der deutschen Sprache [Text] / H. Weinrich. – Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag, 1993. – 1111 S.

Zifonun G. Grammatik der deutschen Sprache. In 3 Bdn. – B., N.Y.: Walter de Gruyter, 1997. – 2569 S.

Yngve V.H. The depth hypothesis [Text] / V.H. Yngve // Structure of language and its mathematical aspect. – N.Y. : Providence ; R.I. : American Mathematical Society, 1961. – Vol. XII. – P. 130–138.

Лексикографічні джерела

КСКТ: Краткий словарь когнитивных терминов / Кубрякова Е.С., В.З. Демьянков, Ю.Г. Панкрац, Л.Г. Лузина. – М.: МГУ, 1996. – 245 с.

Розенталь, Д.Э. Словарь-справочник лингвистических терминов. – М.: Просвещение, 1975. – С. 506

Столярова, Л.П. Базовый словарь лингвистических терминов. – К.: Изд-во ГАРККИ, 2003. – 192 с.

ФЭС: Философский энциклопедический словарь. – М.: ИНФРА-М, 1997. – 576 с.

ЯБЭС: Языкознание. Большой энциклопедический словарь. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2000. – 688 с.

Bußmann, H. Lexikon der Sprachwissenschaft. – Stuttgart: Kröner, 1990. – 902 S.

Buscha J. Lexikon deutscher Konjunktionen. – Leipzig: Enzyklopädie, 1989. – 159 S.

Homberger, D. Sachwörterbuch zur Sprachwissenschaft. – Stuttgart: Reclam, 2000. – 666 S.

Metzlers Lexikon Sprache. – Stuttgart, Weimar: Metzler, 2000. – 817 S